

Marii cronicari ai secolului al XVII-lea si de la inceputul secolului al XVIII - (Grigore Ureche, Miron Costin, Ion Neculce)

Cronicarul este fiu de mare boier, de la care mosteneste inclinatii spre cultura si politica. Din 1611 urmeaza cursurile unei scoli din Polonia si apoi, intors in tara, ocupa, treptat, diferite functii: logofat, mare spatar, mare vornic al Tarii-de-Jos. Este autorul "Letopisetului Tarii Moldovei", cea mai veche cronica in limba romana, redactata intre anii 1642-47 si tratand istoria Moldovei intre 1359-1594.

In cronica lui Ureche sunt cuprinse trasaturile caracteristice, de inceput, ale umanismului romanesc. "Letopisetul" urmareste istoria unei tari: succesiunea domnilor, destinele, gloria si vicisitudinile prin care a trecut un popor, "inceputura si adaosul, mai apoi si scaderea".

Ureche nu compileaza date si texte, ci impune un punct de vedere original si patriotic.

Umanistii europeni au subliniat, in repetate randuri, asemanarea dintre limba romana si limba latina sau italiana. Au aratat ca in limba noastra sunt si elemente slave, dar nu au dat exemple concrete. Ureche sustine aceasta idee cu material lingvistic, face corelatii lexicale, dar mai ales integreste imaginea limbii romane aratand ca ea este mostenitoarea unui fond latin bogat, la care s-au adaugat cuvinte nu numai de la slavi, ci si din limbile: greaca, polona, turca, sarba, etc. Astfel, Ureche, pentru prima data in cultura romana, exprima o idee justa asupra lexicului limbii romane, confirmata de cercetarile moderne si nesesizate de umanistii straini.

Inzestrat fiind cu darul de povestitor, G. Ureche este intemeiatorul portretisticii in literartura romana veche. In virtutea talentului sau, el selecteaza figurile domnitorilor sau boierilor, le ierarhizeaza, le da contur propriu, punand alaturi de trasaturile fizice si anecdote -insusiri de caracter definitorii. Galeria de imagini-portrete de domnitori din cronica lui dovedeste o varietate apreciabila, concizie, precizie de nuante, arta concentrata. Efigia lui Stefan cel Mare, modelul clasic, este realizat din linii simple, dovedind o incontestabila arta de portretist. Glorificand eroul care a dat Moldovei stabilitate si independenta, Ureche concepe povestirea din cateva momente: imprejurarile mortii domnitorului, portretul acestuia, sentimentele poporului la moartea lui Stefan, intrarea lui in legenda, aprecieri asupra vremii si o scurta insemnare istoriografica.

Om de larga cultura la vremea lui, Ureche, pornind de la limba populara, inaugureaza in scrisul sau limba creatiei literare, plina de naturalete si savoare. Cronicarul nu apeleaza la stilul stiintific, cum ar fi cerut materialul istoric tratat, ci la stilul literar, impacand cerintele istorice cu cele literare.

Miron Costin

A trait si a invatat pana la 20 de ani in Polonia. Cunoaste antichitatea greco-latina, este unul din primii reprezentanti ai umanismulu romanesc, prin respectul fata de om, dragostea de patrie si de

limba, interesul constant pentru originea poporului roman, incercarea de a crea opere literare.

A inceput prin a scrie versuri, domeniu aproape inexistent la noi. Poemul filozofic "Viata lumii", o meditatie asupra trecerii necontenite a timpului, ii demonstreaza vocatia de scriitor.

Miron Costin continua "Letopisetul Tarii Moldovei" lui Ureche, descriind istoria romanilor inter 1594-1661, si avand in efieie personalitatea lui Vasile Lupu. Intentia cronicarului nefiind pe deplin satisfacuta, el si-o realizeaza spre sfarsitul vietii, in "De neamul moldovenilor, din ce tara au iesit stramosii lor"; lucrare, insa, neterminata.

Cronicarul a lasat un numar insemnat de lucrari istorice si poeme, in limba romana si polona, dar poate ca nicaieri personalitatea lui Miron Costin nu iese in evidenta ca in "Predoslovie" la "De neamul moldovenilor", marturisire dramatica a unui carturar patriot, care nu a putut suporta "ocarile" aduse acestui neam "de o seama de scriitori". Indignarea lui se indreapta impotriva unor copisti ai cronicii lui Ureche, mai ales impotriva lui Simion Dascalu, "om de multa nestiinta si minte putina", care afirmase ca moldovenii ar provenii, chipurile, din talharii de la Roma exilati pe teritoriul Daciei. Astfel, textul are un caracter polemic capata pe alocuri accente pamfletare.

Cel care trebuie sa raspunda in fata viitorului: "eu voi da seama de ale mele, cate scriu". In "Predoslovie" gasim atitudini si trasaturi ca: patriotismul, preocuparea pentru originea noastra romana, convingerea ca romanii trebuie sa iasa din adancul nestiintei, constiinta ca scrisul e dator sa slujeasca adevarul, fiind un act de responsabilitate istorica, increderea in forta educativa a istoriei, sentimentul unei continuitati a efortului de "a scoate la stirea tuturor" istoria poporului roman.

Ion Neculce

Cronica lui Neculce, "Letopisetul Tarii Moldovei de la Dabija-Voda pana la a doua domnie a lui Constantin Mavrocordat" (evenimentele dintre anii 1661-1743), precedata de cele 42 de legende, intitulate "O sama de cuvinte", se intemeiaza pe fapte traite de aceea are un caracter memorialistic.

La realizarea letopisetelor, cronicarii si-au cules informatii din izvoare scrise, romanesti sau straine, dar pentru personaje istorice mai apropiate, au folosit si stirile provenite din traditia populara sau din propria amintire. Dintre ei, cel mai preocupat de traditiile populare a fost Neculce care scrie si "o sama de cuvinte" despre voievozi, boieri sau tarani, "ce sintu audzite din om in om, de oameni vechi si batrani, si in letopisetu nu sintu scrise". Cronicarul lasa la latitudinea cititorului stabilirea veridicitatii legendelor sale. Legenda despre Nicolaie Milescu Spatarul este povestea unui mare boier si carturar roman, care, complotand impotriva lui Stefanita-Voda, prin mai multe tari ale lumii. Cronicarul se opreste in treacat asupra unor amanunte care il individualizeaza si-i dau identitate eroului, completeate printr-o insiruire de episoade anecdotice.

Vocatia de povestitor a lui Neculce se releva in in legende, unde stilul are savoarea limbii populare. Cronicarul se manifesta mai putin ca un istoric interesat de autenticitatea izvoarelor si mai mult c un artist care scrie el insusi povestea, prelucrand si transfigurand fondul legendar popular. Mai ales in fragmentele narative (atat in cronica cat si in legende) Neculce isi defineste arta: darul de a pigmenta epicul cu anecdoticul, iviorand relatearea istorica prin ironie si haz -ca la Creanga.

Dar cronicarul are si arta portretizarii, creionand fizionomii vii, sugerand caracterul printr-un element particular: un gest, o actiune simpla, un tic, un obicei, sau conturand portrete complexe.

Povestitor innascut, Ion Neculce a creat o opera durabila, a carei forta artistica se datoreaza si limbajului, mereu proaspat si surprinzator, avand toata seva vorbirii populare (un numar mare de epitete, comparatii, pilde, proverbe si zicatori). La aceeasi impresie de oralitate contribuie si graiul moldovenesc al vremii sale, supus elaborarii dar totusi verosimil.